

Ioan MORAR

GÎNDURI BUNE PENTRU FRAȚII ROMÂNI DIN AFARA GRANIȚELOR ȚĂRII

Recunosc nu fără regret și nici scutit de un fior de rușine că așa cum mi-a fost străină Basarabia așa mi-a fost și partea din Sudul Dunării. Și aceasta nu pentru că eram indiferent la soarta fraților din aceste zone, Doamne ferește, ci pentru că sistemul de învățământ din vremea formării generației mele avea destulă grijă pentru a ne ține străini de anumite realități istorice și geografice. Clasicii literaturii române, de la care s-ar fi putut afla câte ceva, erau, ca și acum, de altfel, puși în umbră. Norocul meu a fost că, totuși, se mai găsea câte o carte în casa noastră țărănească, iar părinții mei gustau din când în când din aceste cărți (*cu cuvinte*) bune de mâncat, cum ar spune Rubem Alves. Așa se face că anumite locuri și evenimente, personalități sau opere mi-au devenit cunoscute, familiare chiar. Dar realitatea despre acestea aveam să o descifrez ceva mai târziu, când s-a și cuibărit în sufletul meu dorința de a le cunoaște la ele acasă.

Și dacă pe românii din Moldova și Basarabia am visat mult de tot să îi văd, și i-am văzut, nu credeam vreodată că-i voi vedea și pe frații din Sudul Dunării. Iată că prin energica acțiune și largă bunăvoință a Despărțământului astrist „Mihail Kogălniceanu” Iași – a se înțelege a Doamnei Areta Moșu, sufletul acestui despărțământ, și a colaboratorilor săi – pașii mi se îndreaptă și pe căi nevisate. Nu mai este nevoie, cred, să-mi justific frustrările de a nu avea alte legături cu frații din această zonă decât cele pur scolastice, prin intermediul câtorva lecții de istorie distorsionate și, oricum, insuficiente.

Noi cei, să zicem, de acasă cred că îi înțelegem bine pe toți frații înstrăinați, pentru că am cunoscut și noi, cel puțin cei din Transilvania, amărăciunea asupririi și spaima pierderii limbii și a credinței. Ieșirile programate de Astra Iași în cadrul Simpozionului *Români din afara granițelor țării*, spre care ne îndreptăm de când s-au mai spart ghețurile dintre noi, au în vedere o mai bună cunoaștere reciprocă și o mai consistentă consolidare a ceea ce ne este comun: limba și credința, coloanele dăinuirii noastre. Cât de bine se leagă acestea între ele și ce rezistență asigură unui neam o înțelegem dintr-un episod petrecut cu ani în urmă într-o școală din Polonia, când cancelarul Bismark voia să constate în ce măsură asimilează copi-

ii polonezi limba germană, care li se impunea.

– Ia să vedem, știi tu *Tatăl nostru* în limba germană?, întrebă pe un elev.

– Da!, răspunse elevul. Și luând poziția de drepti rostește pe nerăsuflăte: *Vater unzer der du bist in himel...*

– Dar în limba polonă îl știi?

– Da! Și copilul îngenunche cu evlavie și rostește pe răgaz *Tatăl nostru*.

– Dar cine te-a învățat în limba polonă?

– Mama, răspunse el hotărât.

Concluzia: pînă cînd limba și credința sunt vii, firea unui neam nu poate fi schimbată.

Ce păcat că Asociațiunea noastră ASTRA nu dispune și de forță materială precum de bunăvoință și de dragoste. Dar să fie oare aceasta prioritară? În niciun caz. Cu toate că este necesară. Noi încercăm să o suplîm doar cu câteva cărți, cu prezența noastră, cu graiul viu ieșit din suflet, cu gândurile noastre bune și cu rugi către Cel de sus.

Sentimentele răscolitoare și dragostea frățească care ne mîna acum irezistibil înspre locurile pe care Coșbuc și Alecsandri, Grigorescu sau Henția, le-au înrădăcinat în sufletele noastre, vor fi completate după ce pașii noștri vor călca pe pămîntul îmbibat cu sîngele celor ce le-au conferit acestori locuri rezonanță de legendă...

*

Mai lung îmi pare drumul acum la-ntors acasă..., dar din cu totul alte pricini decât cele ale Sergentului lui Vasile Alecsandri. Nu avem picioarele frînte, nici hainele zdrențuite; nu ne stă în față drumul obositor ascunzînd la tot pasul primejdii ducătoare spre mormînt.

Așadar **Simpozionul internațional Români din afara granițelor țării**, aflat la ediția a XV-a, pornește din Iași la inițiativa *Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român* – Despărțământul *Mihail Kogălniceanu*, în data de 15 octombrie, cu o serie de comunicări științifice...

Un prim popas în Alba Iulia unde comunicările continuă la Universitatea „1 Decembrie 1918” în ziua de 16 octombrie. Temele dezbătute în plen și pe secțiu-

ni, aproximativ 10, au scopul să-i pregătească pe participanți pentru întâlnirea cu frații din Valea Timocului Sîrbesc și a celor din Timocul bulgăresc. Pentru cei care nu au mai fost prin aceste locuri și cărora realitățile despre românii de aici le sunt străine sau dețin doar vagi informații din mass-media, ele rămân aureolate de nume cu rezonanță sentimentală ca: Vidin, Plevna, Smîrdan unde vitejia românească dusă pînă la sacrificiu a făcut minuni.

În dimineața de 17 octombrie autocarul părăsind Alba Iulia se lasă pe mîna unui tînăr conducător care își asumă răspunderea pentru un drum lung, pe alocuri cu ploaie, în bună parte pe întuneric, drum care se va sfîrși în aceeași zi, la ore tîrzii, în orașul Bor din Serbia. Călătoria a fost plăcută, zona străbătută oferind peisaje minunate marcate de istorie antică și medievală. Atmosfera a fost întreținută copios de către doamna profesoară Ana Filip din Salva, bună cunoscătoare și interpretă a folclorului românesc și tot pe atît de bună în materie de istorie. Așa că mai cu un cîntec, din orice zonă a țării, mai bine zis din toate zonele țării, mai cu o lecție de istorie și iată-ne străbătînd Valea Cernei, reconstituind pe plan sufletesc frînturi din perioada formării poporului român.

După o cină copioasă la Mînăstirea Sfînta Ana, situată pe o minunată colină în orașul dunărean Orșova, pe la Porțile de Fier trecem vestitul fluviu Danubiu în Serbia. Probabil și din pricina întunericului, dar și a lipsei localităților, peisajul pare dezolant. Pe drumuri nu de cea mai bună calitate, după miezul nopții ajungem în orașul minier Bor, unde la hotelul Albo suntem așteptați, bănuim, prietenește. Aici vom poposi două nopți, ziua dintre ele, 18 octombrie, fiind rezervată unor întruniri în cadrul cărora e rîndul fraților de acolo să se desfășoare, înțelegînd să se plîngă. Pentru că altceva nu le este îngăduit. Și aceasta trebuie să o facă bilingv. Niciun anunț, nicio comunicare nu pot avea loc fără a fi și în limba sîrbă. Parcă nu ne-am fi întîlnit români cu români. Sufletul ne spune una iar vorba alta.

Munți artificiali de steril străjuiesc orașul cu cei aproximativ 50.000 locuitori, amintind că pînă mai ieri era un oraș prosper. Pădurile din preajmă înnegrite, în bună parte uscate, își au povestea lor cu gust de lămîie.

Masa rotundă se ține la demisolul hotelului și începe pe un ton dur. Revoltați, reprezentanții românilor din Timocul Sîrbesc, prezintă situația dramatică a românilor din această zonă care se zbat într-un fel de vîltoare, fără școală, fără limbă maternă, fără cultură identitară, fără Biserică. Le este interzisă pînă și denumirea de *români*, ei fiind considerați *vlahi*. Destul de dubioasă participarea la dezbateri a unor reprezentanți din partea Ministerului Culturii, a Institutului Hurmuzaki, a Consulatului român, toți purtînd *grija românilor din afara granițelor țării*. Drept pentru care

organizatorii și cer retragerea acestora din funcțiile ocupate.

Preotul Bojan Aleksandrovici, vicarul românilor din Timoc, dezamăgit de toate cele cu cîte se confruntă, promite că nu va ceda. La fel de energică d-na Iasmina Glisii, reprezentanta părinților care își doresc școală în limba română pentru copiii lor. Dar, sunt doar vagi încercări, soldate cu eșecuri, amînări, reluări, trădări. Așa că mesajele instituțiilor abilitate, încărcate cu promisiuni de înființare de Centre Culturale, de biblioteci, de școli, nu-i mai încălzesc cu nimic pe bieții români ajunși la limitele răbdării, considerîndu-se definitiv abandonați. Pe bună dreptate profesorul Mihai Toma de la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași propune să nu se mai citească asemenea mesaje politicianiste, dacă nu sunt urmate de fapte concrete.

În dimineața zilei de 19 octombrie beneficiind de zîmbetul generos al soarelui părăsim localitatea Bor și ne îndreptăm pe sub coama munților Dalmației spre Bulgaria. Nu fără a ne abate pe la Malainița, punctul nevralgic cel mai greu acceptat, mediatizat și în țară la noi în ultima vreme. Este localitatea cu care vrednicul preot Boian Aleksandrovic, vicarul românilor din Timocul sîrbesc a cutezat, împotriva tuturor potrivnicilor, să ridice o capelă în ograda părinților săi. Intenționează să ridice o biserică adevărată dar, deocamdată, nu află înțelegere din nicio parte.

Trecînd pe lîngă vestitul cimitir din Negotin cu marmore negre de cîte 3 mp (probabil este vreo carieră prin apropiere), ajungem la un fel de vamă, pe măsura peisajului de margine de țară, pe unde nu prea trece nimeni decît ai casei. Un indicator ne avertizează că mai sunt 100 km pînă în Vidin. Sunt orele 16, prînzul suedez este binevenit. Doar că este într-un spațiu dezolant, la un fel de casă de cultură de tip ultra comunist, rece și pustie, cu pereții crăpați, ușile rupte, o bibliotecă care dacă ar fi aranjată pe rafturi ar putea fi valoroasă. Doctorul Ivo Gherghiev, care a studiat medicina la Craiova, este pornit să își verse toată amărăciunea acumulată în timp, pentru soarta românilor din zona Vidin, capitala românilor din Bulgaria. Începem să ne mai înseninăm cînd ne spune că intenționat a lăsat totul vraise la acest „centru” al lor, doar va putea convinge autoritățile române din țară că aici „ne pierde neamul”. Cred că este ultima generație care mai vorbește românește într-o zonă eminentemente românească, de unde dacă ar striga tare s-ar auzi la Calafat.

Nenea Răducanu, un om în vîrstă, bătrîn și înțelept, ne spune o poveste. Cînd era copil se juca la casa unei băbuțe din vecini. Băbuța le arăta cu insistență spre aducere aminte o fotografie atîrnată pe un perete. În imagine era ea între două sicrie ale celor doi fii ai ei, morți pe front. Unul în uniformă bulgărească, altul în uniformă sîrbească. „Și acum mă întreb, spune cu obidă

nenea Răducan: *eu ce sunt?*"

Ziua se încheie, ca și în Serbia, cu o răbufnire sentimentală îngropînd toate amărăciunile.

Dimineața de 20 octombrie ne întîmpină cu o vreme frumoasă. Micul dejun într-un balcon al hotelului încărcat cu flori, cu perspectivă spre Dunăre. Luciul apei și abundența florală vindecă rănilile din sufletele noastre. O plimbare pe malul fluviului de-a lungul unui parc frumos pînă la Cetatea Vidinului, pe la „*biserica îngropată*”, Sinagoga și alte cîteva obiective. Un paras-tas la monumentul de la Smîrdan după care, peste noul pod Vidin –Calafat, în țară.

După pomenirea făcută la monumentul (mult prea modest) eroilor de la Smîrdan cineva spunea: „a fost cel mai emoționant moment!” Într-adevăr s-a lăsat o tăcere peste întreg grupul, fiecare evita privirile celuilalt, inimile și-au accelerat pulsul iar gîndurile încercau să reconstituie scene cu redate luate cu asalt și cu gropi care înghițeau flăcăi mutilați de iatagane și ciuruți de șrap-nele. Un ecou îndepărtat sparge parcă această „pace mută, funerară”, cum ar spune Goga și ne înseninează fețele: victorie!

... Și totuși *mai lungă-mi pare calea acum la-ntors acasă...*, dar din cu totul alte motive decît cele care-i făceau pașii grei sergentului surprins atît de emoționant de către bardul de la Mircești. Două răni adînci ne împovărează: ura absurdă a celor cu care istoria ne-a unit destinul, și ancestrala noastră dezbinare. Și oare de ce aceasta cînd, vorba Magdei Isanos: *...Și-mi pare așa ciudat că se mai poate/ găsi atîta vreme pentru ură./*

cînd viața e de-abia o picătură între minutu-acesta care bate/ și celălalt – și-mi pare nențeles/ și trist că nu privim/ la cer mai des,/ că nu culegem flori și nu zîmbim,/ noi, care-așa de repede murim.

Periplul nostru sentimental se încheie printr-o revenire în altă zonă, dar în condiții aproape similare.

Simpozionul nostru internațional ne poartă pașii – pentru a cîta oară? – la frații din partea de Nord. Mergem să vedem cum bate clopotul (dacă mai bate?) pe care Asociațiunea Astra l-a oferit cu un an în urmă Parohiei Sfîntul Spiridon din Herța, parohie care pînă acum își chema enoriașii la slujbă cu un clopot improvizat dintr-o butelie de aragaz. Spre marea noastră bucurie clopotul bate, ba i s-au mai alăturat vreo trei mai mici, încercînd să creeze o armonie, nu doar sonoră.

Influența rusească face atmosfera copleșitoare. De altfel *Sfînta Liturghie* ortodoxă creează un asemenea cadru care topește toate nuanțele vestimentare sau de limbaj și te transpune într-o zonă în care totul devine îngeresc.

(...)

Ca idee finală aș spune că dansul, cîntecul, portul... cartea, mesajul evanghelic și misterul liturgic... s-au constituit într-un fior misterios care asemenea unui zefir primăvărativ au topit ghețuri care în timp instauraseră o stare glacială dn ce în ce mai greu de suportat de către fiii aceluiși neam.

